

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทนำว่า การขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งแรกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้น สภาวะของโลกกำลังเข้าสู่สงคราม การบริหารราชการแผ่นดินของผู้นำทุกประเทศ จึงต้องใช้การชิงไหวชิงพริบในกลยุทธ์ เพื่อให้ชนะข้าศึก เนื่องจากสภาวะนั้นทุกประเทศต่างก็มีประเทศชาติของตนเป็นเดิมพัน ถ้าแพ้สงครามก็หมายถึงการสูญเสียเอกราชและอธิปไตย ถ้าชนะสงครามก็หมายถึงการก้าวไปเป็นประเทศมหาอำนาจและการเดินทางไปถึงจุดมุ่งหมายของอุดมการณ์ทางการเมืองที่แต่ละผู้นำประเทศของแต่ละประเทศได้ตั้งไว้ กฎธรรมชาติโดยทั่วไปอย่างหนึ่งก่อนจะปะทะกันทางทหาร จะต้องมีการเจรจาต่อรองการได้เสียซึ่งกันและกันก่อน หากตกลงกันได้ สงครามก็จะยุติด้วยสันติ หากตกลงกันไม่ได้ก็หมายถึงการต่อสู้ที่จะต้องแลกความสูญเสียชีวิตข้างหนึ่ง การศึกษาในเรื่องนี้ผู้วิจัยจึงใช้เรื่องการเจรจาต่อรอง (Negotiation and Bargaining) เรื่องอุดมการณ์ (Ideology) ทฤษฎีเข็มฉีดยา (Hypodermic Needle Model) หรือการสื่อสารแบบขั้นตอนเดียวเป็นแนวคิด ทฤษฎีโครงสร้างนิยมและสัญวิทยา (Structuralism and Semiology) มาเป็นกรอบวิเคราะห์หาความหมายจากบทสนทนาทางวิทยุของนายมั่น-นายคง โดยจะเรียงลำดับไปที่ละเรื่อง ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องการเจรจาต่อรอง (Negotiation and Bargaining)

ชีวิตประจำวันของคนเราจะหนีการเจรจาและการต่อรองไปไม่พ้น มีหลายครั้งที่บางคนต่อรองโดยไม่รู้ตัวเสียด้วยซ้ำ การต่อรองคือวิธีการพื้นฐานในการแสวงหาสิ่งที่ผู้ต่อรองต้องการจะได้ การต่อรองคือลักษณะการสื่อสารแบบแลกเปลี่ยนกัน (Communication Exchange) ที่ผู้ต่อรองทั้งสองฝ่ายต่างมีจุดสนใจเฉพาะบางอย่างที่แตกต่างกันและต่างฝ่ายต่างเจรจาเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการ การต่อรองจึงเป็นเรื่องจำเป็นมากขึ้นทุกวัน เพราะนับวันคนเราจะมีจำนวนเพิ่มขึ้น ความต้องการที่แตกต่างกันก็เพิ่มขึ้นด้วย และทุกคนก็

ต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องมีผลต่อตนเองทั้งนั้น ต่อจากนี้คนที่ยอมรับการตัดสินใจของคนอื่นโดยมิยอมปรับปากก็ในวันจะมีน้อยลง สรุปลแล้วคนเรานั้นมีความต้องการและความคิดต่างกัน ต่างก็ใช้การต่อรองเป็นเครื่องมือในการหาจุดประนีประนอมไม่ว่ารัฐบาล ธุรกิจเอกชน ครอบครัว และคนทั่วไปต่างตัดสินใจโดยผ่านขั้นตอนการต่อรองทั้งสิ้น และถึงแม้ว่าการต่อรองจะเป็นเรื่องที่เราทุกคนประสบกันทุกวัน แต่ก็ใช่ว่าทุกคนจะเป็นนักต่อรองที่ดีได้ เพราะเนื้อหาการต่อรองของแต่ละเรื่องย่อมแตกต่างกัน แต่พื้นฐานต่าง ๆ ยังคงเหมือนกัน หลักการต่อรองนี้สามารถเข้ากับข้อขัดแย้งที่มีประเด็นเดียวหรือหลายประเด็นก็ได้ มีคู่กรณีสองฝ่ายหรือมากกว่านั้นก็ได้ และใช้กับการเจรจาต่อรองอย่างมีระเบียบแบบแผนหรือไม่มีแบบแผนก็ได้เช่นกัน เนื่องจากคนเรามักจะพบว่าตนเองอยู่ในฐานะลำบากถ้าไม่ต่อรองด้วยวิธีนุ่มนวลก็ใช้ชีวิตที่ขี้ใจหนายไปเลย การต่อรองแบบนุ่มนวลจึงเหมาะกับการหลีกเลี่ยงการปะทะหรือผิใจกันระหว่างคู่ต่อรอง จนทำให้การต่อรองไม่เป็นผลสำเร็จ อย่างไรก็ตามผู้ที่มีความคิดเช่นนี้ ก่อนเจรจามักจะทำไม่ได้ดังใจในตอนที่ท้าย ส่วนการเจรจาต่อรองแบบแข็ง ก็ไม่ต่างอะไรกับการแข่งขันว่าใครจะเป็นผู้แพ้หรือใครจะเป็นผู้ชนะ และมักจะลงท้ายด้วยการผิใจหรือความเหนียวหนายแก่คู่กรณี

Bert R. Brown และ Jeffery Z. Rubin ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

คำว่า เจรจา (to negotiate) นั้นมีความหมายว่า การเจรจាក่อนการซื้อในข้อตกลงหรือสัญญาเพื่อทำความตกลงต่อรอง หรือประนีประนอมระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในการเจรจานั้น

คำว่า ต่อรอง (to bargain) มีความหมายเน้นไปทางเจรจาหรือการต่อรองกับคนอื่น ๆ หรือกลุ่มอื่น ๆ หรือกับประชาชน เพื่อหาข้อยุติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

การเจรจาต่อรองเป็นขบวนการที่สำคัญยิ่งและมีส่วนเกี่ยวพันโดยตรงต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ของโลกที่เกิดขึ้นทุกวัน เพราะโลกของเรานั้นก้าวเข้าสู่ความยุ่งยากมาก เนื่องจากความต้องการในสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์เพิ่มขึ้น ความขัดแย้งจึงตามมา จนเกิดความขัดแย้งทวีขึ้นทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับชาติ

การต่อรองคือวิธีการพื้นฐานในการแสวงหาสิ่งที่ผู้ต่อรองต้องการได้ การต่อรองเป็นลักษณะการสื่อสารแบบแลกเปลี่ยนที่ผู้ต่อรองทั้งสองฝ่ายต่างมีจุดสนใจเฉพาะบางอย่างที่แตกต่างกันและต่างฝ่ายต่างเจรจาเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการ นักธุรกิจจะไม่มีวันประสบผลสำเร็จ ถ้าไม่สามารถรับน้ำหนักหรือจูงใจลูกค้าให้สั่งซื้อสินค้า หัวหน้างานไม่อาจก้าวขึ้นสู่ความเป็นผู้จัดการได้หากควบคุมลูกน้องให้ปฏิบัติตามคำสั่งไม่ได้ เพราะฉะนั้นปัจจัยประการหนึ่งที่ช่วยให้บรรลุเป้าได้ก็คือ การเจรจาต่อรอง

การเจรจาต่อรองเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์รวมอยู่ในวิชาเดียวกันในแง่ของความเป็นศาสตร์นั้นได้พัฒนาทฤษฎีการต่อรองไว้มากมายเรื่อง เช่น ทฤษฎีเอกภาพ ซึ่งเป็นทฤษฎีที่สหรัฐอเมริกาได้ใช้ในการเจรจาสงบศึกระหว่างอาหรับและอิสราเอลที่จัดขึ้นที่แคมป์เดวิดในเดือนกันยายน พ.ศ. 2521 โดยนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยมีชื่อหลายแห่งมาร่วมพัฒนาทฤษฎีต่อรอง เช่น จากฮาร์วาร์ด เอ็ม ไอ ที และทัฟส์ เมื่อทฤษฎีได้ถูกพัฒนาแล้วก็จัดทำเป็นโปรแกรมการอบรมให้แก่เจ้าหน้าที่บริหาร นักกฎหมาย นักการทูต นักธุรกิจ ข้าราชการ ผู้นำสหภาพแรงงาน นายแพทย์ ตลอดจนนักสื่อสารมวลชน (ก้องเกียรติ รัตนาสวการ : กลยุทธ์การเจรจาต่อรอง : 2535)

ในแง่ของความเป็นศิลป์นั้น Bert R. Brown และ Jeffery Z. Rubin ได้เขียนแยกแยะถึงวิชาการต่อรองว่ามีส่วนประกอบโครงสร้างที่สำคัญ 3 ประการ คือ ทางสังคม ทางกายภาพ และประเด็นปัญหา โดยมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

1. ทางสังคม

โครงสร้างทางสังคมของการต่อรองมีตั้งแต่ระดับโครงสร้างธรรมดาจนเรื่อยไปถึงโครงสร้างซับซ้อน โครงสร้างธรรมดาเป็นส่วนประกอบในการต่อรองที่มีอิทธิพลภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องน้อย ส่วนโครงสร้างที่ซับซ้อน หมายถึง โครงสร้างทางสังคมที่มีสิ่งต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยมาก เพราะสังคมทุกหนทุกแห่งต้องมีข้อขัดแย้งอยู่เสมอ เนื่องจากการที่คนเราเข้ามาอยู่รวมกันมาก ต่างคนต่างมีอาชีพ มีวิถีความเป็นอยู่ ตลอดจนมีความรู้สึกนึกคิดแตกต่างกันออกไป จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่แต่ละคนแต่ละกลุ่มจะต้องมีผล

ประโยชน์และความต้องการที่ไม่เหมือนกัน จนกระทั่งในบางครั้งเมื่อมีการตัดสินใจสิ่งหนึ่ง สิ่งใดลงไปมันก็จะมีความขัดแย้งขึ้นเป็นประจำ โดยเฉพาะเมื่อความขัดแย้งเป็นที่แพร่หลาย แก่สาธารณชนและสื่อมวลชน สิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยก็คือ มีผู้รู้เห็น (Audience)

อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สังคมก้าวหน้าไปได้ด้วยดีก็คือ การรู้จักประนีประนอมผ่อนปรน หรือหันมาพูดจากตกลงกันด้วยความเคารพในเหตุผลของแต่ละ ฝ่าย โดยคำนึงถึงการอยู่ร่วมกันอยู่อย่างสันติเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อลดความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นได้

2. ทางกายภาพ

นักจิตวิทยาสังคมจำนวนมากได้ศึกษาบุคลิกภาพของนักเจรจาว่ามีผลสัมพันธ์กับการต่อรองโดยสรุปบุคลิกภาพของนักเจรจาต่อรองไว้ดังนี้

"คนกล้า สำหรับหัตถาน

คนพูดตรงไปตรงมา สำหรับการเจรจา

คนละเอียด สำหรับการสืบเสาะและสังเกต"

ส่วนนักวิชาการธุรกิจบัณฑิต ในมหาวิทยาลัยในแคลิฟอร์เนีย ได้พิจารณาถึงคุณสมบัติของ นักเจรจาต่อรองไว้ 5 อย่างด้วยกัน คือ มีเสน่ห์ มีความเคารพตนเอง มีความเอาใจใส่ ต่อสิ่งรอบข้าง มีประสบการณ์และมีอายุ โดยมีปัจจัยแปรผันมาเสริมส่งด้วย คือ ปัจจัยแปรผัน ในด้านความสามารถในเรื่องงาน ปัจจัยแปรผันในด้านความก้าวหน้า ปัจจัยแปรผันในด้าน สังคม ปัจจัยแปรผันในการติดต่อสื่อสาร และปัจจัยแปรผันในด้านความคิด

3. ประเด็นปัญหา

เนื่องจากการต่อรองประกอบไปด้วยฝ่ายต่าง ๆ อย่างน้อย 2 ฝ่ายขึ้นไป รวมทั้งจะต่อรองกันในเรื่องปัญหาหรือประเด็นอย่างน้อยหนึ่งประเด็น ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่าการเจรจาต่อรองนั้น แรกที่สุดต้องมีการตีความและประเมินส่วนประกอบต่าง ๆ เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจใน เหตุการณ์เดียวกันโดยวิธีการใช้เหตุผลหรือวิธีการเจรจาชักชวน หากต่างฝ่ายไม่ยอมรอนอ่อน ผ่อนปรนไม่ปรับเปลี่ยนท่าทีหรือจุดยืนแล้ว ข้อยุติที่เป็นประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายก็จะไม่บังเกิดขึ้น

2. แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ทางการเมือง (Ideology)

อุดมการณ์มีความหมายหลายประการ กล่าวคือ

1. อุดมการณ์เป็นความคิด (Thought) ความเชื่อ (Belief) ที่มีแบบแผน ไม่เลื่อนลอยปราศจากหลักเกณฑ์ แต่ตรงกันข้ามเป็นความคิดความเชื่อที่มีแนวทางแน่นอน มีเหตุมีผล มีจุดหมายปลายทาง และวัตถุประสงค์ที่มนุษย์จะดำเนินการให้สัมฤทธิ์ผล
2. อุดมการณ์เป็นความคิดความเชื่อที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง หรือวิถีชีวิตทางการเมือง มีความมุ่งหมายที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในด้านการเมืองการปกครอง อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งเสนอแนะแนวทางแก้ไข ปรับปรุงสิ่งที่เห็นว่า ยังไม่ถูกต้องสมบูรณ์
3. ความคิดความเชื่อดังกล่าวมาแล้วนั้น มีผลทำให้เกิดการเชื่อฟังปฏิบัติตาม (Obedience) ซึ่งหมายถึงการยอมรับว่าสิ่งต่าง ๆ ที่ Ideology กำหนดขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องใช้ได้ (Legitimacy) หรือมีผลดีสมควรที่จะได้นำประยุกต์ใช้ให้บังเกิดผล
4. ความคิดความเชื่อทำให้เกิดพ้องต้องกัน (Consensus) เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลผลักดันให้มนุษย์ได้เห็นพ้องต้องกันในหลักการ ความมุ่งหมายกระบวนการ รวมทั้งการนำมาปฏิบัติอย่างจริงจังในสังคม
5. ความคิดความเชื่อดังกล่าวแล้วจะทำให้เกิดการควบคุม (Mechanism of Control) ขึ้น และตัวอย่างเกี่ยวกับกลไกควบคุมของ Democratic Ideology ได้แก่ องค์กร ตัวแทนของประชาชน พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ สถาบัน มติมหาชน เป็นต้น พร้อมกันนั้นก็มีการวิธีต่าง ๆ เพื่อให้กลไกเหล่านี้ดำเนินงานไปได้ เช่น การเลือกตั้ง การออกเสียง การถอดถอน การรับรองนโยบาย

นักปราชญ์ทางรัฐศาสตร์ได้ให้ความสำคัญทาง Ideology ไว้มาก และถือว่า
 อุดมการณ์เป็นแรงชักจูงใจ (Motivation Force) ที่เป็นเสมือนแรงพลังผลักดันที่ทำให้
 เกิดการกระทำนานับประการในสังคม เป็นแรงดลใจ (Inspiration) ให้มนุษย์เกิดการ
 เชื้อเพลิงที่สุดก็จะนำไปสู่หน้าที่ความรับผิดชอบที่มีความแน่นอนเป็นอันหนึ่งอันเดียว
 (Consistent and Integrated) ซึ่งมีอิทธิพลในการสร้างทัศนคติ (Attitude) และ
 พฤติกรรม (Behavior) ของมนุษย์ให้เป็นไปในแนวหนึ่งโดยเฉพาะ อุดมการณ์จึงมีความ
 เกี่ยวพันกับนัยบายทางการเมือง (Power Configuration of Society) และ
 มีความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอำนาจ (Relation Between Power Groups) ด้วย

เนื่องจากอุดมการณ์ทางการเมืองสะท้อนให้เห็นรูปของวิธีการปกครองหลักและ
 การดำเนินชีวิตของบุคคลทางปฏิบัติชีวิตจริง ซึ่งอาจจะเห็นอุดมการณ์ในรัฐธรรมนูญ
 พระราชบัญญัติ ถ้อยแถลงหรือคำประกาศต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้อย่างจริงจัง คือ

1. เกี่ยวกับผู้ปกครอง การกำหนดผู้ที่จะทำหน้าที่ปกครอง ซึ่งหมายถึงวิธีการที่
 จะได้มาซึ่งบุคคลเหล่านี้
2. เป็นข้ออ้างที่จะชักจูงความคิดเห็น หรือเพื่อจะต่อต้านหรือยับยั้งความคิดเห็น
3. เป็นแนวคิดความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าสำคัญในการดำรงชีวิต
4. เกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อการป้องกันสิ่งสำคัญที่พึงรักษาไว้ หรือการปฏิรูป
 หรือการกำจัดสถาบันสังคมที่สำคัญ

ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าการเมืองและอุดมการณ์นั้นมีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดและมี
 ส่วนเกื้อกูลสนับสนุนซึ่งกันและกันดังกล่าวข้างต้น

3. แนวคิดเรื่องทฤษฎีเข็มฉีดยา (Hypodermic Needle Model) หรือการสื่อสารแบบ
 ชั้นตอนเดียว

ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีเก่าซึ่งมีสาระสำคัญว่า สื่อมวลชนมีอิทธิพลโดยตรงต่อประชาชน
 ข่าวสารที่เสนอทางสื่อมวลชนสามารถไปถึงประชาชนได้โดยตรง โดยไม่ต้องผ่านบุคคลใด
 บุคคลหนึ่งเพราะประชาชนไม่มีความเกี่ยวข้องกัน ดังนั้นจึงไม่ได้รับอิทธิพลจากบุคคลอื่น และ

เมื่อคนเหล่านี้ได้รับสารจากสื่อมวลชนจึงได้รับอิทธิพลของสื่อมวลชนโดยตรง (ประมะ
สตะเวทิน. ดร., หลักนิเทศศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : หน้า 143)

ทฤษฎีนี้ เวลาเอามาประยุกต์ใช้จะมองแต่ตัวแปรทางการสื่อสารมากกว่าตัวแปร
ของผู้รับสารมักจะใช้กันในทางด้านโฆษณาชวนเชื่อ พวกนาซีจะยึดทฤษฎีนี้และใช้กันมากในสมัย
สงครามโลก

โดยพื้นฐานแล้ว ทฤษฎีนี้มองผู้รับสารเหมือนกระดาษขาวที่ว่างเปล่า ที่ใครจะใส
อะไรลงไปก็ได้ ข่าวสารที่เรามอบให้แก่ผู้รับสารไปจะเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือพฤติกรรมของ
เขาได้ตามแบบของการสื่อสารที่เราวางแผนเอาไว้ เปรียบเสมือนหมอยาที่ฉีดยาให้คนไข้
หลับให้คนไข้ตื่นได้ตามใจชอบ

การนำทฤษฎีนี้มาประยุกต์ใช้จึงสนใจการมองตัวแปรต่อไปนี้

1. แหล่งข่าวสารหรือผู้ส่งสาร (Source)

การนำเอาทฤษฎีนี้มาใช้ก็จะสนใจว่าผู้ส่งสารจะต้องเป็นใคร มีคุณสมบัติ
อย่างไรจึงจะทำให้การโฆษณาชวนเชื่อนั้นสัมฤทธิ์ผล พวกเขามักจะบอกถึงความน่าเชื่อถือ
ความรู้ ความชำนาญ ความมีเสน่ห์ ความเป็นที่ชื่นชอบ ความเป็นกลาง ความเป็นคนน่า
ไว้วางใจ และความสามารถทางการสื่อสารของผู้ส่งข่าวสารที่จะทำให้ข่าวสารนั้นน่าเชื่อถือ
เพราะฉะนั้นในการให้ความคิดทางการเมือง จึงต้องเลือกผู้เสนอความคิดที่มีคุณสมบัติดังกล่าว
ข้างต้น เพื่อนำเอาไปสร้างศรัทธาให้แก่ผู้รับสาร

2. เนื้อหาของข่าวสาร (Message)

ในการนำส่วนนี้ของทฤษฎีนี้ก็คือ การคำนึงว่าจะเสนอเนื้อหาอะไร จะเสนอ
อะไร จะเรียงร้อยถ้อยคำอย่างไร จะเสนอข้อความทางเดียว (one side) หรือสองทาง
(two sides) จะใส่ข้อสรุปหรือไม่ใส่ จะพูดอะไรก่อนอะไรหลัง จะใช้ลีลาอารมณ์ในการ
เสนอข้อความอย่างไร จะใช้เสียงวิงวอน ขอร้อง ชูบังคับ ชูกรรโชก หรือจะพูดตลก จะ

เลือกสรรถ้อยคำอย่างไรในการเขียนข้อความให้สละสลวยและดูน่าใจ ซึ่งถ้าเป็นไปตามทฤษฎีแล้ว เขาจะไม่คำนึงถึงว่าใครเป็นผู้รับสาร แต่จะมองว่าจะใช้ศิลปะและสุนทรียของการสร้างข้อความอย่างไร จึงจะถือได้ว่าเป็นยุทธวิธีของการสร้างสารที่ดี

3. ช่องทางการส่งสาร (Channel)

ตัวแปรตัวนี้ทางการเมืองก็คือการที่เราจะคำนึงถึงว่าจะใช้สื่ออะไรที่ดีที่สุด สื่อบุคคล หรือสื่อมวลชน (mass media) ถ้าเป็นสื่อมวลชนควรจะเป็นอะไร หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ แผ่นพับ วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง และคำนึงถึงช่องทางที่จะกระจายได้กว้างไกลแค่ไหน และควรจะใช้ความถี่เท่าใดจึงจะพอ (เสรี วงษ์มณฑา.ดร., การประยุกต์ทฤษฎีในการสื่อสาร : หน่วยที่ 12 : เรื่องที่ 12.4.2 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช)

4. ทฤษฎีโครงสร้างนิยมและสัญวิทยา (Structuralism and Semiology)

ศิริชัย ศิริกายะ และกาญจนะ แก้วเทพ อธิบายไว้ในทฤษฎีการสื่อสารมวลชน (2531) เกี่ยวกับทฤษฎีนี้ว่า

"โครงสร้างนิยม" เกิดจากการพัฒนางานด้านภาษาศาสตร์ ของ De Saussure (1915) และต่อมาได้ขยายรวมเอาหลักการบางอย่างจากสาขาวิชาภาษาศาสตร์โครงสร้างนิยมเข้าไปด้วยภายหลัง โครงสร้างนิยมจึงแตกต่างจากภาษาศาสตร์ใน 2 ลักษณะ คือ

1. หัวข้อที่โครงสร้างนิยมสนใจศึกษานั้น ไม่ได้จำกัดอยู่แค่เรื่องภาษาพูด (Verbal) เท่านั้น หากแต่ยังขยายความสนใจไปถึงระบบสัญญาณ (Sign) ซึ่งมีคุณสมบัติคล้ายภาษาดังที่ De Saussure ได้ให้ความหมายของ "สัญญาณ" ไว้ว่า คือสิ่งที่สัมพันธ์ด้วยอายตนะ (อวัยวะรับสัมผัสทั้งห้า) และเป็นสิ่งที่คนกลุ่มหนึ่งได้ตกลงใช้สิ่งนั้นเป็นเครื่องหมาย (Mark) ถึงสิ่งอีกสิ่งหนึ่งที่ไม่ได้ปรากฏอยู่ในสัญญาณนั้น เช่น เวลาเราเขียนอักษรว่า "ม้า" โดยที่เราหมายถึง "ตัวม้าจริง ๆ" ส่วนที่เป็นเครื่องหมาย (ตัวอักษรเขียนคำว่า "ม้า") นี้

เรียกว่า "ตัวหมาย" (Signifier) ส่วนตัวอ้างอิง ๆ นั้น เราเรียกว่า "ตัวหมายถึง" (Signified) ซึ่งกระบวนการทั้งหมด เราเรียกว่า "การสร้างความหมาย" (signification)

2. ในการให้ความหมายกับระบบสัญญาณ (Sign) นั้น โครงสร้างนิยมไม่ได้สนใจ แต่เฉพาะระบบตัวสัญญาณ (Sign) เองเท่านั้น หากแต่จะให้ความสนใจที่จะดูการเลือกตัวบท และความหมายของตัวบทในแต่ละวัฒนธรรมนั้นมากกว่าเสียอีก

ด้วยเหตุนี้ โครงสร้างนิยมจึงมุ่งอธิบายความหมายในเชิงวัฒนธรรมพร้อม ๆ กับการอธิบายความหมายในเชิงภาษา

ส่วนเนื้อหาในทฤษฎีโครงสร้างนิยมและสัญญาณวิทยานี้สามารถจะช่วยให้แนวทางในการแสวงหาความหมายของวัฒนธรรม จากเนื้อหาของสื่อมวลชนและช่วยให้ความกระจ่างต่อปัญหาบางประการด้วย เพราะโครงสร้างนิยมให้ความสนใจกับเนื้อหาแฝงเร้นมากกว่าเนื้อหาเปิดเผย และถือว่าความหมายที่แฝงเร้นเป็นส่วนที่แสดงความจริงได้ดีว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเราต้องการศึกษาถึงเรื่องอุดมการณ์ที่แฝงเร้นและอคติที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาของสื่อ ซึ่งในบางครั้งโครงสร้างนิยมเสนอการค้นพบของตนออกมาเป็นข้อเขียนที่อาจจะมีความหนักกว่าตัวบทที่ทำการวิเคราะห์เสียอีก ทั้งนี้เพราะความเป็นจริงทางสังคมนั้นประกอบด้วย "จักรวาลแห่งความหมาย" นั้นเอง

ดังนั้นจุดเริ่มต้นของการศึกษาสื่อมวลชนโดยเน้นที่ตัวเลือกหรือตัวบทที่สื่อมวลชนได้ผลิตขึ้นมานั้นเกี่ยวข้องกับโครงสร้างของภาษาและสัญญาณวิทยา (Semiology) เกือบทั้งสิ้น

งานส่วนใหญ่ของการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาเป็นของ Barthes และของ Eco ส่วนโครงสร้างนิยมนั้นเกิดจากการพัฒนาด้านภาษาศาสตร์ของ De Saussure ซึ่งขยายความสนใจไปถึงระบบสัญญาณ (Sign) ด้วย

ลักษณะที่สำคัญของทฤษฎีบทนี้ คือการตีความออกจากตัวเนื้อหาของสื่อมวลชนที่ได้ แสดงความหมายเชิงนัยยะเอาไว้ จึงกล่าวได้ว่า วิชาสัญวิทยา (Semiology) ก็คือ วิชาที่ทำการสำรวจธรรมชาติของระบบสัญญาณ (Sign) ในส่วนที่อยู่นอกเหนือไปจากกฎของ ไวยากรณ์และกฎแห่งความสัมพันธ์ระหว่างถ้อยคำในประโยค (Syntax)

สัญวิทยาจึงเป็นขบวนการสร้างความหมายของตัวบทให้เป็นไปอย่างสลับซับซ้อน และแฝงเร้น โดยขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละวัฒนธรรมซึ่งความหมายที่กล่าวถึงนี้มี 2 ระดับคือ ระดับความหมายโดยอรรถ (Denotation) และความหมายโดยนัย (Connotation) ดังจะได้นำมากล่าวแต่ละระดับดังนี้

ระดับความหมายโดยอรรถ (Denotation)

คำว่า Denotation เป็นความหมายชั้นแรกเหมือนที่ Ferdinand De Saussure นักภาษาศาสตร์ชาวสวิสและบิดาแห่งศาสตร์สัญญาณได้ศึกษามา Denotation จะอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่าง Signifier กับ Signified ในสัญญาณนั้น และความสัมพันธ์ของ สัญญาณกับสิ่งที่กล่าวถึงใน External Reality เป็นความหมายที่ชัดเจนของสัญญาณ เช่น ภาพวีรบุรุษถนนก็แสดงว่าเป็นถนนสายนั้น หรือคำว่า Street ก็แสดงความหมายว่าเป็นถนน ถนนที่มีอาคารบ้านเรือนเรียงรายอยู่สองฝาก แต่ให้เราใช้เทคนิคการถ่ายภาพเข้าช่วย เช่น ใต้ฟิล์มสีถ่ายขณะที่แสงแดดอ่อน ๆ และใช้ Soft Focus ภาพที่ออกมา ก็จะเป็นภาพของถนนสายที่อบอุ่นไปด้วยความสุข ความอบอุ่น สะท้อนสังคมคนที่มีมนุษยธรรม เป็นถนนที่เหมาะสมสำหรับเด็ก ๆ ที่จะมาวิ่งเล่น แต่ทว่าใช้เทคนิคการถ่ายภาพรูปแบบหนึ่ง ภายใต้อุปกรณ์ขาว-ดำ และใช้ Hard Focus ภาพของถนนสายนี้ออกมาจะเป็นถนนที่ไม่น่าอยู่ ไม่มี ความเยือกเย็น ไม่เป็นมิตร ไม่มีความอบอุ่น ไม่มีความเมตตา ไม่เหมาะสำหรับเด็กจะมาวิ่งเล่น ดังนั้นความหมายแรกจากภาพที่แสดงว่าเป็นถนนสายหนึ่งนั้น จึงเป็น Denotation แต่ความหมายที่สองที่ทำให้ความรู้สึกจากการใช้เทคนิคการถ่ายภาพเรียกว่า Connotation

ระดับความหมายโดยนัย Connotation

Roland Barthes นักวิชาการที่ได้พัฒนาระบบสัญลักษณ์จาก Ferdinand and De Saussure มาศึกษาต่อได้อธิบายความหมายในขั้นที่สองไว้ 3 ประการ

ประการแรก Connotation อธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสัญลักษณ์กระทบกับความรู้สึกหรืออารมณ์ของผู้ใช้สัญลักษณ์ และค่านิยมในวัฒนธรรมของเขา

ประการที่สอง Connotation เกิดขึ้นจากการตีความโดยอัตวิสัย

ประการที่สาม Barthes กล่าวถึง Signifier โดยอธิบายถึง Signifier ชั้นแรกของสัญลักษณ์ของ Connotation ในภาพของถนนสายเดียวกัน 2 ทาง ความคิดฝันของคนเราเกี่ยวกับถนนสายนั้นออกมาแตกต่างกันขึ้นกับเทคนิคการถ่ายภาพ ภาพทั้งสองนั้นเป็น Signifier การที่กล้องจับภาพถนนและถ่ายออกมาให้เราเห็นบนแผ่นฟิล์มเป็น Denotation แต่การถ่ายโดยใช้เทคนิค แสง สี และอุปกรณ์พิเศษ นำความรู้สึกนึกคิดของคนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการถ่ายนั้นเป็น Connotation สรุปก็คือสิ่งที่มนุษย์ทำขึ้นเป็นอะไรที่กล้องถ่าย แต่ Connotation ก็คือ กล้องถ่ายอย่างไร

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แล้ว รัฐบาลคณะราษฎรเผชิญกับปัญหาหลายอย่าง ที่สำคัญคือประชาชนไม่มีความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากถูกครอบงำด้วยระบบความคิดแบบสมบูรณาญาสิทธิราช มาตลอด รัฐบาลจึงจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อที่จะให้เข้ารูปแบบลักษณะการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยพร้อม ๆ กับการสร้างจิตสำนึกทางสังคมใหม่ให้แก่ประชาชนด้วย นั่นคือ การให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคม รู้จักพึ่งตนเอง รู้จัก ขวนขวายหาความรู้ จึงมีการระดมการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ทั้งการปาฐกถา เอกสาร เพลง ละคร สื่อมวลชนด้านวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ เพื่อรณรงค์ อบรม เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะประชาชนเป็นส่วนสำคัญที่จะให้ การดำเนินงานของรัฐเป็นไปด้วยดี

ต่อมาเมื่อประเทศไทยเข้าสู่การบริหารรัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ระหว่าง พ.ศ. 2481-2487 นั้น แผนนโยบายการปกครองบ้านเมืองค่อนข้างจะเบี่ยงเบนออกไปจากเดิม ประกอบกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นระยะเวลาที่ยาวนานกว่าใครอื่น ทั้ง ๆ ที่การดำรงตำแหน่งนี้เพิ่งเป็นครั้งแรกด้วย ดังนั้นในช่วงเวลา 6 ปีที่บ้านเมืองอยู่ในความควบคุมดูแลและภายใต้การบริหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงเกิดสิ่งต่าง ๆ ใหม่ ๆ ขึ้นนานัปการ จนทำให้ชนรุ่นหลังทุกอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักวิชาการให้ความสนใจศึกษาบทบาทการทำงานของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มากเช่น

1. เทียมจันทร์ อ่ำแห้ว อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2521 ได้ศึกษาเรื่อง "บทบาททางการเมืองและการปกครองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487)" งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาบทบาททางการเมืองและการปกครองของผู้นำภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เพราะผู้นำแต่ละคนมีพฤติกรรม และวิธีดำเนินนโยบายในการบริหารและการปกครองประเทศต่างกัน ผู้วิจัยจึงมีจุดมุ่งหมายศึกษาบทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487) โดยพิจารณาพฤติกรรมในการสร้างและรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีผลให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม สามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นเวลาต่อเนื่องกันถึง 6 ปี (พ.ศ. 2481-2487)

ผลการวิจัยของเรื่องนี้ค้นพบว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้ที่มิบุคคลิก ลักษณะและคุณสมบัติเหมาะสมในการเป็นผู้นำ และเป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง มีระเบียบวินัย นิยมใช้อำนาจเผด็จการในการบริหารและปกครองประเทศ มีวิธีการสร้างและรักษาอำนาจโดยอาศัยกำลังทหารและกำลังตำรวจ ใช้ลัทธิชาตินิยมเป็นเครื่องมือในการเร้าใจประชาชนให้เชื่อถือและปฏิบัติตามผู้นำ มีความปรารถนาที่จะยกระดับของประเทศให้เจริญรุ่งเรืองทัดเทียมนานาอารยประเทศ

ผลงานของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่วนใหญ่เป็นงานสร้างชาติ ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งเห็นได้จากการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสและ

อังกฤษ การกำจัดอิทธิพลของชาวต่างประเทศออกจากระบบเศรษฐกิจของไทย ส่งเสริมให้คนไทยให้มีการประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่งตลอดจนปรับปรุงแก้ไขวัฒนธรรมไทยในด้านต่างๆ

2. ผาณิต รวมศิลป์ อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2521 ได้ศึกษาเรื่อง "นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่พ.ศ. 2481-2487" โดยศึกษาถึงนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2481-2487) อันเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจระยะแรกภายหลังจากประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น มีลักษณะเป็นนโยบายที่เกิดขึ้นตามแนวความคิดและการตัดสินใจของการเป็นผู้นำรัฐบาลเป็นสำคัญ โดยประชาชนส่วนใหญ่จะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ปฏิบัติเท่านั้น

ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า สงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ขยายตัวมาถึงประเทศไทย ในช่วงหลังของรัฐบาลชุดนี้ ทำให้นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจเป็นไปโดยเร่งรัดและเพื่อสนองความต้องการที่จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้ามากขึ้น ลักษณะความรุนแรงในมาตรการต่าง ๆ ซึ่งมีผลบีบบังคับประชาชนส่วนใหญ่มาโดยตลอด จึงทำให้ความกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติตามการชี้แนะของรัฐบาลนั้นวันจะลดถอยลงมา เฉพาะอย่างยิ่งระหว่างสงครามโลกกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น รัฐบาลต้องประสบกับปัญหาการต่อต้านและคัดค้านจากประชาชน ขณะเดียวกันข้าราชการซึ่งเป็นกลไกสำคัญของรัฐก็ปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐด้วยประสิทธิภาพลดลงตามลำดับ ในที่สุดการพัฒนาเศรษฐกิจตามนโยบายลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม บังเกิดผลตรงกันข้ามกับเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้

3. นันทิรา ขำนิบาล ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2530 ได้ศึกษาเรื่อง "นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487" โดยมีจุดมุ่งหมายศึกษาถึงลักษณะนโยบายจุดมุ่งหมายของนโยบาย บังคับกำหนดนโยบายและวิธีการดำเนินนโยบาย ตลอดจนศึกษาผลกระทบของนโยบายและการดำเนินนโยบายที่มีต่อบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงไทยในช่วงพ.ศ. ดังกล่าว

ผลการวิจัยค้นพบว่า ในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลได้มีนโยบายที่เด่นชัด ในอันที่จะยกฐานะของผู้หญิงไทยให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยะประเทศ และสนับสนุนให้ผู้หญิงไทยออกมามีบทบาทในสังคม เศรษฐกิจ และการป้องกันประเทศและให้สังคมยอมรับสภาพของผู้หญิง อันจะเห็นได้จากการส่งเสริมการศึกษาและการประกอบอาชีพของผู้หญิง การประกาศคุ้มครองสิทธิของผู้หญิง การประกาศเรื่องวัฒนธรรมฟัวเมีย ตลอดจนการจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ ให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วน เช่น กองอาสาภาค ยุวนารี และกองทหารหญิง เป็นต้น

4. สุวิมล พลจันทร์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.2531 ได้ศึกษาเรื่อง "กรมโฆษณาการ อุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ (พ.ศ.2476-2487)" โดยสุวิมล พลจันทร์ มุ่งศึกษาความเป็นมาและบทบาทของกรมโฆษณาการ ตั้งแต่เริ่มเป็น "กองโฆษณา" "สำนักงานโฆษณาการ" ตั้งแต่ปีพ.ศ.2476 จนยกฐานะเป็น "กรมโฆษณาการ" ในปี พ.ศ.2482 สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรก เหตุสำคัญอีกข้อหนึ่งที่ สุวิมล พลจันทร์ เลือกศึกษาเรื่องนี้ก็เพราะว่าช่วงแรกดังกล่าว เริ่มมีการใช้สื่อสารมวลชนหลายรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสารมวลชนด้านวิทยุกระจายเสียง ซึ่งถือว่าเป็นครั้งแรกที่สังคมไทยตระหนักถึงความสำคัญ และประสิทธิภาพของสื่อประชาชนให้ความสนใจในข่าวสารการเมืองของรัฐที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนความรู้ทุกสาขาวิชาจากสื่อสารมวลชน

ผลการวิจัยพบว่า ความมุ่งมั่นในการเผยแพร่การปกครองแบบใหม่ นั้น ได้กระทำอย่างเร่งรีบ อันเป็นเป้าหมายหลักของหน่วยงานนี้มาตลอด จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์กบฏบวรเดช ส่งผลให้แนวโน้มการอธิบายประชาธิปไตยถูกแทรกด้วยลัทธิชาตินิยม ซึ่งนับแต่นั้นมา ลัทธิชาตินิยมได้ถูกนำไปเพิ่มเป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ และเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเข้าสู่การบริหารประเทศของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่พ.ศ.2481 จะเป็นในลักษณะนโยบาย "สร้างชาติ" และลัทธิชาตินิยมจะกลายเป็นคำอธิบายเป้าหมายต่าง ๆ ของอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐแทน การโฆษณาอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐจะเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในสงครามมหาเอเชียบูรพาวันที่ 25 มกราคม 2485 การโฆษณา

อุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐในช่วงนี้มีลักษณะระบอบชาวนเชื่อให้เชื่อผู้นำ เป็นการใช้ "ลัทธิผู้นำ" หรือ "ลัทธิอำนาจนิยม" ที่เน้นตัว "ผู้นำ" และ "ทหาร" แทน จึงไม่ปรากฏ ลักษณะการระบอบประชาธิปไตยในระยะนี้เลย

5. สมสุข หินวิมาน นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2534 ได้ศึกษาเรื่อง "วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กับการสร้างความชอบธรรม
ของรัฐ : วิเคราะห์รายการข่าวภาพถ่ายทอด"

การวิจัยของสมสุข มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เข้าใจการทำงานของกลไกข่าว
วิทยุแห่งประเทศไทย ภาควิชาการศึกษาด้านการสร้างความชอบธรรมของรัฐ

ผลการวิจัยค้นพบว่า ข่าววิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ เป็นสื่อสารมวลชนที่อยู่ภายใต้การควบคุมและสั่งการของรัฐมาโดยตลอด ทำให้
องค์กรผู้ผลิตข่าวมีความขัดแย้งกันระหว่างอุดมการณ์การทำงาน แบบข้าราชการกับอุดมการณ์
ของนักวิชาชีพ ซึ่งนำไปสู่การตอรองกันระหว่างอุดมการณ์ทั้งสอง และบุคคลากรส่วนใหญ่ยังคง
ความคิดในการทำงานแบบข้าราชการทั้งในลักษณะที่เห็นพ้องและลักษณะความยินยอม

นอกจากนี้ยังพบได้อีกว่า ผลผลิตของตัวบทรายการข่าวภาคถ่ายทอดมีลักษณะ
การทำงานของกลไกอุดมการณ์ คือ การเลือกนำเสนอข้อถกเถียงที่สอดคล้องกับตรรกของรัฐ
การให้สัมภาษณ์ข่าวแก่แหล่งข่าวรัฐมากกว่าแหล่งข่าวอื่น ตลอดจนสร้างแหล่งอ้างอิง เนื้อหา
ทั้งจากนักวิชาการและนักวิชาชีพ เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือของข่าวอีกด้วย